

4. Потебня А. А. Из записок по русской грамматике: в 4 т. / А. А. Потебня. – М.: Учпедгиз, 1958. – Т. 3. – 551 с.
5. Сучасна українська літературна мова: Морфологія / [за заг. ред. І. К. Білодіда]. – К.: Наукова думка, 1969. – 585 с.
6. Grimm J. Deutsche Grammatik, Bd.3 Gottingen / J. Grimm. – 1848. – 664 p.

УДК 81' 366.56 (045)

Ясакова Н.Ю.
(Київ, Україна)

ПОТРАКТУВАННЯ МОВНОЇ РЕПРЕЗЕНТАЦІЇ ОСОБОВИХ ПРОТИСТАВЛЕНЬ В УКРАЇНСЬКОМУ МОВОЗНАВСТВІ

У статті висвітлено історію та сучасний стан вивчення системи персональних значень і форм їх репрезентації в українській мові. З'ясовано основні розбіжності у поглядах мовознавців та окреслено перспективи розв'язання дискусійних питань.

Ключові слова: *персональність, особа, граматична категорія, семантика.*

В статье рассматривается история и современное состояние изучения системы персональных значений и форм их представления в украинском языке. Определены основные различия во взглядах лингвистов и намечены перспективы решения дискуссионных вопросов.

Ключевые слова: *персональность, лицо, грамматическая категория, семантика.*

The article highlights the history and current trends of the personal relevance system study as well as forms of their representation in Ukrainian language. The main disagreements among different linguists are found out. The outlook on issues were defined.

Key words: *personality, person, grammatical category, semantics.*

Виявлення ідіотетнічних особливостей мовної репрезентації універсальних семантичних категорій є одним із актуальних завдань сучасної граматики. До таких категорій належить і персональність, яка встановлює співвідношення між учасниками позначуваної ситуації та учасниками комунікації, є необхідним складником актуалізації висловлювання й тексту.

Вивчення різноманітних форм вербалізації персональних значень в українській мові має давні традиції і здійснювалось у різних напрямках, із використанням різноманітної термінології. Об'єктом наукового осмислення стала насамперед граматична категорія особи. Як зазначає І. Вихованець, сучасний термін «особа» вперше з'явився ще 1845 року у граматиці Т. Глинського, а потім у граматиці Я. Головацького 1849 року [1: 413]. Водночас погляди мовознавців на межі функціонування граматичної категорії особи в українській мові, а отже, й підходи до її вивчення і нині суттєво відрізняються.

Мета нашої статті – проаналізувати основні напрями у потрактуванні мовної репрезентації особових протиставлень, засвідчені у працях українських граматистів, і окреслити шляхи розв’язання дискусійних питань.

Загалом в українській граматичній науці можна виокремити кілька основних тенденцій в інтерпретації системи категорійних значень персональності, що пов’язано з різним розумінням сутності граматичної категорії та способів її представлення в мові. Вираження особових протиставлень на рівні граматики приписують тільки займенникам і дієсловам, констатуючи, проте, відмінний характер реалізації категорійних значень; до засобів експлікації граматичної семантики особи зараховують не тільки займенники і дієслова, а й повнозначні іменники; констатують вираження граматичних значень особи не тільки морфологічними, а й синтаксичними засобами.

На потрактування способів вираження особових протиставлень уплинули уявлення граматистів про розподіл слів української мови на лексико-граматичні класи, зокрема визнання або ж заперечення частиномовного статусу займенника. Характерні особливості вияву граматичних категорій часто досліджують саме з погляду морфології, в межах певних частин мови як основних одиниць, що відбивають граматичну специфіку слів. Отже, зарахування особових займенників до іменників або розгляд їх як представників окремого лексико-граматичного класу спричинили й напрями та результати вивчення граматичних характеристик іменника.

Обмеження кола виразників граматичного значення персональності тільки дієсловами і займенниками зумовлене врахуванням насамперед наявності системи співвідносних спеціалізованих форм, які експлікують особові протиставлення, і, меншою мірою, визнанням частиномовного статусу займенника. Справді, особова парадигма дієслова якнайточніше відповідає класичним уявленням про вираження категорійних граматичних значень: низка протиставлених одне одному однорідних граматичних значень виражається системою відповідних граматичних форм. Займенникова експлікація відношень між особами хоч і не має такого виразно граматичного характеру, також не викликає сумнівів унаслідок чіткості й послідовності вербалізації особових протиставлень. Традиційно у дієслові категорію особи потрактовують як граматичну, а в займеннику як лексико-граматичну, виокремлюючи особливу групу особових займенників [2: 114]. Строгість і виразність формального критерію, тривалість традиції його використання зумовили поширеність цього підходу у лінгводидактичній практиці. Його реалізацію бачимо і в низці наукових праць, які розглядають специфіку вираження категорійних особових значень у межах займенників і дієслів або не приписують повнозначним іменникам граматичної категорії особи.

І. Матвіяс у праці «Синтаксис займенників в українській мові» обстоює думку про особливу семантико-граматичну природу займенників як окремої частини мови. Учений аналізує значення, синтаксичні й стилістичні функції особових займенників, констатує їхню подібність до іменників, проте вираження особових протиставлень вважає властивістю тільки займенників і особових дієслівних форм [3: 9–39]. У монографічному дослідженні іменника І. Матвіяс аналізує іменникові словоформи, розглядаючи, отже, граматичні категорії числа, відмінка і роду [4]. Семантико- і формально-граматичну структуру цих же іменних категорій ґрунтовно досліджує О. Безпояско, оскільки провідним критерієм виокремлення граматичної категорії вважає репрезентацію відповідної

семантики в мові парадигматичними рядами протиставлених одна одній граматичних форм [5: 3]. Аналізуючи лексичну і граматичну семантику іменника на матеріалі української і російської мов, Н. Озерова звертає особливу увагу на семантичні категорії «істота/неістота», «особа/не особа», простежує їх взаємодію з морфологічними категоріями роду, числа, відмінка, проте не відзначає здатності повнозначного іменника виражати особові протиставлення на рівні граматики [6]. Особові займенники, як і в монографії О. Безпояско, перебувають за межами дослідження Н. Озерової як особливий лексико-граматичний клас слів.

Питання мовної репрезентації граматичної категорії особи у зв'язку з аналізом дієслівних форм розглянув В. Русанівський. У реченні носіями цього граматичного значення, на його думку, виступають займенники та особові дієслівні форми. Учений вважає, що у вираженні особовості беруть участь синтаксичні й морфологічні форми, в широкому розумінні вона є однією з ознак предикативності, тобто синтаксичною категорією [7: 238; 8: 193]. Хоча здатність передавати особові відношення морфологічно мають тільки особові дієслова, у реченні вони можуть вербалізуватися й аналітично: поєднанням особового займенника із присудком. За спостереженнями В. Русанівського, вираження граматичної особи за допомогою і особового закінчення, і займенника в сучасній українській мові переважає [7: 238]. Такі форми вчений називає повними, а форми з опущенням особових займенників – неповними [8: 194].

З інших позицій граматичну категорію особи потрактує І. Кучеренко. Він підкреслює: «категорія особи в її звичайному граматичному значенні притаманна не лише дієсловам, але й іменникам» [9: 245]. Дієслівні форми експлікують особові протиставлення відповідно до особових характеристик суб'єкта дії, який у реченні представлений іменником, отже, останній є носієм граматичного значення особи. Найпоширеніше категорія особи виявляється в «іменниках третього рівня (узагальнено-вказівного значення)», до яких І. Кучеренко відносить і особові займенники. Аналізуючи їх семантику, граматичні характеристики, мовознавець переконливо доводить безпідставність виокремлення займенника як особливої частини мови [9: 268–285]. Вираження особових протиставлень, на думку І. Кучеренка, властиве не тільки узагальнено-вказівним, а й іншим іменникам. Формальними показниками їх особових значень виступають називний і кличний відмінки, які є виразниками назв суб'єктів. Тільки ці, прями, як уважає І. Кучеренко, відмінки експлікують значення особи: «суб'єкти, названі іменником у називному відмінку, мають значення третьої особи, а суб'єкти, названі іменником у кличному відмінку – значення другої особи» [9: 245]. Непрямі відмінки, які виражають об'єктні значення і, отже, не можуть вказувати на відношення суб'єкта до процесу мовного спілкування, не мають значення особи.

Особові займенники, на протигагу іншим дослідникам, І. Кучеренко не вважає формальними показниками значення особи при дієслові. Лексичним значенням узагальнено-вказівний іменник, на думку вченого, «зв'язаний із вираженням назви суб'єкта, а граматичним – із кваліфікацією останнього щодо участі його в процесі спілкування, тобто з вираженням його граматичного значення особи» [9: 249].

Вивченню категорії особи дієслова в сучасній українській мові у порівнянні з російською та білоруською присвячена дисертаційна праця Е. Борщ. У ній констатовано, що «у східнослов'янських мовах особа мовлення знаходить вираження в лексико-граматичних

значеннях особових займенників, а відношення дії до особи мовлення – в граматичних значеннях дієслів» [10: 20]. Водночас авторка вводить поняття персональності, яке тлумачить за аналогією до термінів «модальність», «темпоральність», «аспектуальність». Е. Борщ зазначає, що відношення граматичної особи відображено в мові не лише системою особових форм дієслова і займенників, але й за межами цих систем – різними синтаксичними, лексичними засобами чи їх взаємодією, що зумовлює необхідність розмежування системи морфологічних форм особи та інших засобів вираження семантики граматичної особи, або персональності. Остання на відміну від парадигматичних структур граматичних категорій як функціонально-семантична категорія має структуру поля [10: 23; 11: 54–56]. Е. Борщ підкреслює необхідність багатовимірного вивчення особових співвідношень. На її думку, важливим є розрізнення морфологічної категорії особи – вираження відношення дії до діяча у системі особових форм, синтаксичної особи, яка ґрунтується на морфологічній, але «далеко виходить за її межі» і є складником предикативності речення, і персональності, яка перебуває у складних взаємозв'язках із синтаксичною особою [11: 57–58].

Іменники, на думку дослідниці, не вказують на три граматичні особи, проте приєднуються до займенників третьої особи і разом із ними протистоять займенникам першої та другої особи, а у синтаксичній функції звертання виражають значення другої особи. Твердження І. Кучеренка про граматичну категорію особи в іменниках видається Е. Борщ сумнівним, оскільки вони не виражають значення першої особи, протиставлення називного і кличного як третьої та другої особи властиве меншій частині іменників (лише назвам осіб, тварин, деяких предметів і абстрактних понять), до того ж таке протиставлення відрізняється від протиставлення в системі особових займенників. Іменники-підмети та звертання, на думку дослідниці, виступають синтаксичними засобами вираження значення третьої та другої граматичної особи [11: 53].

Спроба виявити сутність категорії особи в синтаксичному аспекті була здійснена в кандидатській дисертації М. Мірченка. Концептуально важливим у дослідженні є визнання цієї категорії обов'язковою властивістю речення, зумовленою його природою. При цьому особові протиставлення в реченні виражаються не тільки за допомогою опозиції морфологічних форм, а й різноманітними експонентами за межами парадигматичного поля. Семантичним і синтаксичним інваріантом М. Мірченко вважає двоскладну дієслівну конструкцію – «суб'єктно-предикативне утворення, в якому лексемно (семантично) і формально представлена категорія особи» [12: 7].

Учений зосереджує свою увагу на тих реченнях, де предикати не мають вказівки на особу суб'єкта, а маркерами відповідних категорійних значень виступають поширювачі предикативної основи у формі непрямого відмінка або прийменниково-відмінкового утворення, напр.: *О як мені було треба співучого слова довіри...* (М. Бажан); *У мене є ще кілька запитань* (В. Собко). Найдетальніше вивчено одну з форм вираження категорійної семантики особи в безособово-інфінітивних реченнях – давальний відмінок. У разі відсутності таких елементів речення, на думку М. Мірченка, має неозначену особову семантику [12: 4]. Дослідник розрізняє лексико-граматичні значення особи, семантико-морфологічні і семантико-синтаксичні, підкреслюючи що семантико-синтаксичне значення особи формується на двох попередніх і позначає відношення між суб'єктом, його предикативною ознакою і об'єктивною дійсністю [12: 13].

Пізніше, розглядаючи структуру синтаксичних категорій, М. Мірченко серед комунікативно-орієнтованих категорій називає персональність, використовуючи як синонім і термін «категорія особи». На думку науковця, персональність є суперкатегорією, що представлена у структурі дієслова та прономінатива, і підкатегорією загальнореченнєвої категорії предикативності. Узагальнюючи відомості про мовну репрезентацію особових значень, М. Мірченко констатує поділ системи категорії особи на дві бінарних опозиції: перша особа – не перша особа та третя особа – не третя особа [13: 229–231]. Учений також указує на можливість значної модифікації особової семантики в семантико-синтаксичній структурі речення, що зумовлює появу неозначено-особовості, узагальненої особовості, одноособовості (безособовості) [13: 232].

Значно поглибити розуміння граматичної природи категорії особи з огляду на її семантичну основу та представленість у структурі змісту іменника дозволили праці М. Плющ. Розглядаючи у дисертаційному дослідженні категорію відмінка в семантико-синтаксичній структурі речення, вона не тільки констатує участь відмінкової форми в позиції семантичного суб'єкта у вираженні категорії синтаксичної особи, а й потрактує граматичні значення особи іменника як вияв його зв'язків з іншими словами, що базуються на властивій іменнику семантичній опозиції «особа/не особа». Як указує М. Плющ, «значення особи, закладене в семантику іменника, по-різному реалізується в його формах, зумовлюючись їх функціональним спрямуванням» [14: 28]. Зокрема, іменник в позиції суб'єкта, виражений формою називного відмінка, має значення третьої особи, а значення другої особи втілюється в спеціалізованій граматичній формі кличного відмінка [14: 25–27]. У низці наступних праць М. Плющ ідеї щодо природи й мовної репрезентації граматичного значення особи на рівні морфології й синтаксису знаходять свій подальший розвиток [15: 16; 17; 18]. Мовознавець робить висновок, що семантична у своїй основі категорія особи виявляє найтісніший зв'язок з поняттєвою категорією персональності/імперсональності і об'єднує своєю семантикою іменники, займенники і дієслова [15: 100–101]. В іменнику та займеннику вона «має функціонально-семантичний статус, а в дієслові – статус морфологічної категорії, спрямованої в синтаксис» [15: 100]. Семантика категорії особи в іменнику «закріплена за лексико-граматичним розрядом людей, за морфологічними формами відмінків, немаркованими за ознакою «3-я особа» (називний і непрямі об'єктні відмінки) та маркованою формою 2-ої особи (кличний відмінок)» і «виконує сигніфікативну функцію (позначення особи – в класі власних і загальних назв людей) і синтагматичну (визначає особові форми дієслова, координовані з іменниками, особовими й особово-вказівними та іншими займенниками у ролі підмета)» [18: 229].

Істотний крок до утвердження нового бачення граматичної категорії особи було зроблено у праці І. Вихованця «Частини мови в семантико-граматичному аспекті». Комплексний аналіз іменникових і дієслівних граматичних категорій дозволив ученому сформулювати важливі теоретичні узагальнення, що стосуються природи й мовної репрезентації граматичної категорії особи в українській мові. І. Вихованець чітко вказує на невласне-дієслівний характер категорії особи, що морфологічно виявляється в дієслові, але формується в іменнику. Семантичних характеристик, які становлять сутність категорії особи, дієслово набуває від іменника-підмета, що зумовлює паралелізм між особовими параметрами дієслівних і іменникових словоформ, який регулює сполучувальні можливості дієслів [19: 104].

Отже, категорія особи за допомогою флексій реалізується в дієслові, а семантично наявна і в іменниках [19: 44]. До останніх учений зараховує і займенникові слова, що мають семантику предметності. З-поміж невласне-дієслівних категорій І. Вихованець вважає категорію особи «найцентральною, оскільки вона взаємодіє із власне-дієслівними категоріями часу і способу і нерідко об'єднується з ними морфологічно у спільному службовому афіксові» [19: 104]. Учений розмежовує вираження грамем особи морфологічними і синтаксичними засобами. У присудково-підметових комплексах форми минулого часу й умовного способу виражають значення категорії особи не морфологічно, а синтаксично, а займенникові іменники, вказуючи на ці граматичні відношення, на думку І. Вихованця, виступають аналітичними синтаксичними морфемами. Важливими для подальшого вивчення мовної репрезентації особових співвідношень в українській мові є сформульовані у монографії положення про розрізнення значеннєвих характеристик, що стосуються первинних і вторинних функцій грамем особи [19: 105–106].

У «Теоретичній морфології української мови» І. Вихованця та К. Городенської констатовано реалізацію особових протиставлень через систему граматичних категорійних значень у межах двох частин мови – іменника і дієслова. Особові займенники становлять семантичну групу займенникових іменників, у яких чітко розрізняються грамеми першої, другої і третьої особи. Центр граматичної категорії особи, на думку І. Вихованця, формують займенникові іменники першої і другої особи, які вказують тільки на людей. Їх протиставлення третій особі за ознакою участі/ неучасті в комунікативних актах впливає на функціональну спрямованість особових форм: вказівну або вказівно-анафоричну [20: 190–191]. Розглядаючи первинні і вторинні функції особових займенникових іменників, І. Вихованець приходить до висновку, що ці специфічні одиниці здатні виконувати дві функції: «1) основну **функцію граматицізованих автономних коренів**, що за наявності похідних від них (особових займенників) показників особи в дієсловах вказують на відповідного учасника мовленнєвого акту; 2) вторинну **функцію** наближених до аналітичних морфем напівморфем за відсутності в морфологічній структурі поєданого з ними (особовими займенниковими іменниками) дієслова показників особи» [20: 195].

Щодо власне-іменників категорію особи визнано такою, що «виявляється у дещо згорнутому вигляді» і передається двома грамемами: грамемою другої особи і грамемою третьої особи [20: 98–99]. Спеціалізованою формою вираження граматичного значення другої особи названо кличний відмінок, а спеціалізованою формою вираження комунікативної функції об'єкта повідомлення (третьої особи) – називний відмінок [20: 98–99].

А. Загнітко вказує на особливий статус категорії особи в іменнику: вона входить до структури категорії істоти і за своїм вираженням є міжрівневою граматичною категорією перехідного типу, натомість у дієсловах предмет, що є джерелом дії, граматично зображується як особовий діяч [21: 250]. Взаємодію дієслівної особи та відмінка іменника учений кваліфікує як ієрархічно найвищу ланку протиставлення і взаємоспрямованості дієслова й іменника. Такий тип взаємодії категорійної семантики, на його думку, є підтвердженням взаємопроникнення морфологічних категорій і «засвідчує підпорядкованість зовнішньочастиномовних категоріальних функцій витворенню одиниць ієрархічно найвищого, мовного рівня» [21: 250].

Розширення традиційних уявлень про граматичну категорію особи констатує М. Скаб: «тлумачення категорії особи не як часткової категорії, притаманної окремим лексико-граматичним класам слів (передусім дієслову), а як загальномовної категорії, яка бере участь у формуванні та вираженні найрізноманітніших граматичних значень як на рівні морфології, так і на рівні синтаксису підтримує все більше і більше лінгвістів» [22: 107].

Водночас зі змінною поглядів на засоби репрезентації граматичної семантики персональності спостерігаємо термінологічну невизначеність, ототожнення понять «особа», «особовість», «персональність» або неоднозначне їх потрактування. Так, В. Дроботенко відзначає суперечливість у використанні терміна «персональність». Дослідниця пропонує вважати особу функціонально-семантичною категорією, яка входить до складу функціонально-семантичного поля персональності, що, на її думку, не суперечить вузькому розумінню особи як дієслівної категорії, яка становить ядро категорії персональності [23: 103]. Водночас залишаються невизначеними природа та коло репрезентантів категорії особи, а також периферійні складники персональності, які не належать до категорії особи.

О. Кितिця у дисертаційній праці ставить за мету вивчити «систему засобів вираження категорії персональності сучасної української літературної мови в аспекті адресантно-адресатної ситуації та виявити особливості реалізації цієї категорії в текстах публіцистики» [24: 2]. Дослідниця потрактовує персональність як одну з центральних функціонально-семантичних категорій мови, яка складається з трьох базових компонентів, що відображають комунікативну тріаду: адресант – адресат – предмет повідомлення [24: 3]. До кола її репрезентантів О. Кितिця відносить усі засоби авторизації та адресації, а найважливішими семантичними складниками персональності вважає адресантність та адресатність [24: 13]. Унаслідок такого підходу в одному ряду як виразники семантики персональності опиняються не тільки займенники й особові форми дієслова, а й вставні слова, словосполучення і речення (*по-моєму, на мій погляд, на мою думку, бачу, я вам скажу, наскільки я знаю, знаєте, дивіться, бачите, уявіть собі, зверніть увагу* тощо), навіть знаки пунктуації [24: 6–8].

Еволюція поглядів на систему лексико-граматичних класів української мови, сутність і способи представлення граматичних значень зумовили розбіжності й зміни в потрактуванні мовної репрезентації особових протиставлень. Активні пошуки у царині функціональної морфології, зорієнтовані на аналіз від значення (функції) до форми, спричинили перегляд традиційних уявлень про реалізацію граматичних категорій, що бачимо, зокрема, і щодо граматичної категорії особи. Експлікаторами особових значень більшість сучасних граматистів визнають і дієслівні форми, і займенникові та власне-іменники. Водночас не проаналізовано структуру та коло репрезентантів відповідних категорійних значень, важливим завданням є вивчення реалізації у межах речення морфологічних категорійних значень особи у взаємодії з персональними значеннями, репрезентованими синтаксичними засобами. До того ж досі не усунено термінологічні розбіжності, зокрема потребують чіткого визначення поняття «особа», «особовість», «персональність». Термін «персональність», на нашу думку, варто використовувати у вивченні семантичних явищ, зокрема відповідної семантичної категорії, реалізації особових протиставлень на рівні речення й тексту. Термін «особа» доречний у разі мовної репрезентації семантики персональності як морфологічної категорії.

ЛІТЕРАТУРА

1. Українська мова. Енциклопедія / Редкол.: В. М. Русанівський, О. О. Тараненко (співголови), М. П. Зяблюк та ін. – К. : «Укр. енцикл.», 2000. – 752 с.
2. Кротевич Є. В. Словник лінгвістичних термінів / Є. В. Кротевич, Н. С. Родзевич; заг. ред. Є. В. Кротевича. – К. : Вид-во Академії наук Української РСР, 1957. – 236 с.
3. Матвіяс І. Г. Синтаксис займенників в українській мові / І. Г. Матвіяс. – К. : Видавництво АН УРСР, 1962. – 131 с.
4. Матвіяс І. Г. Іменник в українській мові / І. Г. Матвіяс. – К. : Радянська школа, 1974. – 184 с.
5. Безпояско О. К. Іменні граматичні категорії (функціональний аналіз) / О. К. Безпояско. – К. : Наук. думка, 1991. – 172 с.
6. Озерова Н. Г. Лексическая и грамматическая семантика существительного / Н. Г. Озерова. – К. : Наук. думка, 1990. – 192 с.
7. Русанівський В. М. Структура українського дієслова / В. М. Русанівський. – К. : Наук. думка, 1971. – 315 с.
8. Русанівський В. М. Граматична категорія особи в усному і писемному літературному мовленні / В. М. Русанівський // Українське усне літературне мовлення. – К. : Наук. думка, 1967. – С. 192–201.
9. Кучеренко І. К. Теоретичні питання граматики української мови: Морфологія / І. К. Кучеренко. – Вінниця : «Поділля 2000», 2003. – 464 с.
10. Борщ Е. Г. Категорія особи дієслова в сучасній українській літературній мові (у порівнянні з російською та білоруською) : Дис. ... канд. філол. наук / Е. Г. Борщ. – К., 1973. – 199 с.
11. Борщ Е. Г. Граматична особа і персональність (на матеріалі східнослов'янських мов) / Е. Г. Борщ // Мовознавство. – 1973. – № 4. – С. 50–58.
12. Мирченко Н. В. Категорія лица в семантико-синтаксическій структурі предложения : автореф. дис. на соискание степени канд. филол. наук : спец. 10.02.02 «Языки народов СССР (украинский)» / Н. В. Мирченко. – К., 1981. – 26 с.
13. Мірченко М. В. Структура синтаксичних категорій : монографія / М. В. Мірченко. – Луцьк : Ред.-вид. відд. „Вежа” Волинського державного університету ім. Лесі Українки, 2001. – 340 с.
14. Плющ М. Я. Категорія падежа в семантико-синтаксическій структурі предложения : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. филол. наук : спец. 10.02.02 «Языки народов СССР (украинский язык)» / М. Я. Плющ. – К., 1983. – 48 с.
15. Плющ М. Граматична природа категорії особи в іменах і дієслові / Марія Плющ // Актуальні проблеми граматики : [зб. наук. праць / ред. кол.: Василь Ожоган (відп. ред. випуску) та ін. : Наук. зап. Кіровоградського держ. пед. ун-ту ім. В. Винниченка]. – Кіровоград: КДПУ ім. Володимира Винниченка, 1997. – Вип. 2. – С. 100–103.
16. Плющ М. Референційні аспекти семантики займенників / Марія Плющ // Проблемні питання синтаксису : [зб. наук. праць / відп. ред. Н. В. Гуїванюк та ін.]. – Чернівці: ЧДУ, 1997. – С. 3–6.
17. Плющ М. Я. Семантична категорія особи в сучасній українській мові / М. Я. Плющ // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова.

- Серія 10. Проблеми граматики і лексикології української мови : Збірник наукових праць. – К. : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2011. – Випуск 8. – С. 83 – 86.
18. Плющ М. Я. Словоформа в семантично елементарному та ускладненому реченні. Вибрані праці / М. Я. Плющ. – К. : Видавництво Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова, 2011. – 362 с.
19. Вихованець І. Р. Частини мови в семантико-граматичному аспекті / І. Р. Вихованець. – К. : Наук. думка, 1988. – 256 с.
20. Вихованець І. Теоретична морфологія української мови: Академ. грамика укр. мови / Іван Вихованець, Катерина Городенська / За ред. І. Вихованця. – К. : Унів. вид-во „Пультари”, 2004. – 400 с.
21. Загнітко А. П. Теоретична грамика української мови: Морфологія : монографія / А. П. Загнітко. – Донецьк : ДонДУ, 1996. – 437 с.
22. Скаб. М. Другоособовість як основна інтегральна семантико-синтаксична ознака апеляційних проявів / Мар’ян Скаб // Функціонально-комунікативні аспекти граматики і тексту / Збірник наукових праць, присвячений ювілею доктора філологічних наук, професора, академіка АН ВШ України, завідувача кафедри української мови ДонНУ Загнітка Анатолія Панасовича. – Донецьк : ДонНУ, 2004. – С. 103–108.
23. Дроботенко В. Категорія особи і категорія персональності: специфіка функційно-структурної ієрархії / Валентина Дроботенко // Лінгвістичні студії. – Випуск 22.– Донецьк : ДонНУ, 2011. – С. 101–103.
24. Кितिця О. В. Категорія персональності та засоби її вираження в публіцистичному стилі: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова» / О. В. Кितिця. – Дніпропетровськ, 2001. – 19 с.

УДК 811.111:81'25

*Шапочка К.А., Москаленко В.
(Миколаїв, Україна)*

ПОНЯТТЯ «СЕНСОРНА ЛЕКСИКА» У ЛІНГВІСТИЧНОМУ АСПЕКТІ

Стаття присвячена питанню вербальної актуалізації понятійної сфери чуттєвого сприйняття.

Ключові слова: сенсорна лексика, віршований твір.

Статья раскрывает вопрос вербальной актуализации понятийной сферы чувственного восприятия.

Ключевые слова: сенсорная лексика, стихотворное произведение.

The article is devoted to the question of verbal actualization of conceptual sphere of perception.

Key words: sensory vocabulary, poem.